

De Kamper Bank van Lening en de bankiersfamilie Van Aerssen

door Carin Koopman

In de 18de eeuw volgde de Kamper Bank van Lening de landelijke ontwikkelingen. Particuliere banken namen het financiële deel van het internationale handelsverkeer over. De Bank van Lening veranderde in een pandhuis, zoals wij dit nu nog kennen.

Een Bank van Lening in een kleinere stad bleef meestal lang in dezelfde handen. Ook daarop is Kampen geen uitzondering. Dat de bankhouder meerdere banken of belangen in meerdere banken had, kwam ook vaker voor. Evenals nauwe familiebanden en zakelijke belangen tussen de verschillende bankiersfamilies.

Toch is de situatie in Kampen en de IJsselstreek uitzonderlijk wat betreft de ongewoon grote en lange invloed van één bankiersfamilie. Met de onderzoeken naar de Bank van Lening in Kampen in de 17de en de 18de eeuw is de bankiersfamilie de Meijne (of Maijne), met de takken Patronis en Van Aerssen, voor het eerst goed in beeld gebracht. Zo werd duidelijk dat juist deze familie in veel steden langs de IJssel als bankhouder optrad. Zutphen, Deventer, Hattem en Kampen hebben allemaal voor korte of langere tijd te maken gehad met de bankiersfamilie De Meijne. Vanaf circa 1600 tot ver in de tweede helft van de 18de eeuw wist de familie zich als bankhouder te handhaven. In Deventer en Kampen wisselden de verschillende takken van de familie elkaar als bankhouder af. In Zutphen was de bankiersfamilie de Meijne-Patronis ruim 130 jaar lang actief (1661-1793). In Kampen was de tak De Meijne-Van Aerssen ruim anderhalve eeuw, met uitzondering van de periode 1684-1693, octrooihouder (circa 1609-1767). Dit maakt het verhaal over de Kamper Bank van Lening en haar bankiersfamilies in de 17de en 18de eeuw uniek.

In de *Kamper Almanak 2021*¹ is het verhaal verteld van de familie De Meijne, dit jaar komt de familie Van Aerssen aan bod. Eerst wordt ingegaan op de Bank van Lening, daarna op de familiegeschiedenis van de familie Van Aerssen.

De Bank van Lening aan het einde van de 17de eeuw

Na het debacle met exploitatie door de stad², verpachtte Kampen de Bank van Lening in 1693 opnieuw. Voorafgaand aan de ondertekening van het nieuwe contract werd de Bank van Lening helemaal geïnventariseerd. Op 15 september 1693 vertegenwoordigden de raadsleden Van de Wende, Sabé, Ter Barghorst en Ter Burgh de stad.³ Ook Emanuel van Aerssen en zijn zoon Gijsbertus, als beoogde octrooihouder en kassier, zullen bij de inventarisatie aanwezig zijn geweest. Panden, beleende goederen, bleken te liggen 'op de groote Solder', waar ook 'Koperwerck' lag. Er is sprake van 'de groote Silver Kaste', waarin gouden ringen lagen en 'de kleijne Silver Kaste'. Ook opgeslagen graan, waaronder boekweit, haver en lijnzaad, behoorde tot de panden in de bank. Het bankgebouw stond in het Broederespel en zou nog steeds het bankgebouw aan de Broederweg van de familie Dimmer de Meijne kunnen zijn, maar zeker is dit niet.⁴

Op 13 november 1693 tekenden Emanuel van Aerssen en zijn zoon Gijsbertus samen voor het octrooi op het houden van een Bank van Lening. De looptijd van het octrooi was tien jaar en het pensioen, het achteraf betalen van een geldbedrag voor het verkrijgen van het octrooi, bedroeg 1.000 carolusguldens per jaar. Van de stad moest Emanuel van Aerssen de beleende panden van de failliete stadsbank overnemen en de interest hierop voldoen.⁵ Dit kwam neer op een bedrag van 21.405,12 carolusguldens. Op de dag van ondertekening van het contract betaalde Emanuel Van Aerssen 7.405,12 carolusguldens contant. Op 4 mei 1694 12.000 carolusguldens en op 8 november 1694 nog eens 2.000 carolusguldens.⁶ Voor de betaling van 12.000 carolusguldens op 4 mei leende Emanuel van Aerssen 6.000 carolusguldens bij Anna van Breda, weduwe van de militaire commandant van Kampen. De rente op deze lening bedroeg 5 procent per jaar. Als onderpand stelde Emanuel alle panden in de Bank van Lening of het recht daarop.⁷ Ter beveiliging van het bankgebouw kreeg de bankhouder vrijstelling van wachtlopen, stadsverdediging en inkwartiering. Zo kon de bankhouder altijd aanwezig zijn in het bankgebouw en had vreemd volk geen toegang tot de beleende goederen. Uit het bedrag van het pensioen en uit de bedragen die Emanuel van Aerssen verder moest opbrengen, blijkt dat binnen de Kamper Bank van Lening nog steeds flinke bedragen omgingen.

Met Emanuel van Aerssen haalde men weer een belangrijke bankier binnen. Van Aerssen was begonnen als bankhouder in Hattem, ging daarna verder in Zaltbommel en werd uiteindelijk kassier en later bankhouder in Deventer. Met Deventer als thuisbasis breidde hij zijn bankenimperium verder uit

ouden verbrant als nae vreden,
ge als gepresenteert. Campen
den 11 Junij 1693.

Emanuel van Aerssen
Gijsbertus van Aerssen

Het in 1693 door Emanuel en Gijsbertus van Aerssen getekende octrooi, Stadsarchief Kampen.

met Alkmaar, Leeuwarden en tenslotte Kampen. Net als bij de 17de-eeuwse bankiersfamilies zien wij hier een bankier met meerdere octrooien, een vorm van risicospreiding. Emanuel van Aerssen bleef in Deventer wonen en liet de andere banken beheren door zijn zoons. Zij volgden hem daarna in de diverse steden op.

Gijsbertus van Aerssen wordt bankier

Emanuel van Aerssen was octrooihouder, maar liet de Kamper bank vanaf het begin beheren door zijn oudste zoon Gijsbertus. Deze was op 11 juni 1693 in de Catharijnekerk in Utrecht getrouwd met Digna Burgers. Met Gijsbertus als kassier van de Bank van Lening in Kampen gaf vader Emanuel het jonge paar een goede start in de samenleving. Als octrooihouder bleef Emanuel voorlopig eindverantwoordelijk voor de gang van zaken in de Kamper Bank. Dit veranderde in 1703, toen Gijsbertus en Digna het octrooi overnamen. De looptijd van het nieuwe octrooi was twaalf jaar. De propyn, het geld dat voorafgaand aan de gunning betaald moet worden, bestond uit drie last rogge voor de diverse Gast- en Weeshuizen in Kampen. Het pensioen werd weer gesteld op 1.000 carolusguldens per jaar.⁸ In 1704 diende Gijsbertus bij het stadsbestuur een verzoek in om de verzegelde kist van weduwe Backers door het gerecht te laten doorzoeken, omdat in deze kist bij de Bank van Lening beleende panden zouden zijn opgeborg. Dit was in strijd met de privileges en het octrooi van de Bank.⁹ Net als Anna van Breda leende weduwe Backers geldbedragen uit tegen 5 procent rente per jaar met als onderpand onroerend goed. De Bank van Lening leende juist geld op basis

van roerend goed. In 1706 was de Bank van Lening slachtoffer van heling. Op 7 juni bekende Hermtje Hendricks dat zij een jaar lang lappen linnen had gestolen uit het huis van oud-burgemeester Marten Coops. Hermtje kwam uit Kampen en waarschijnlijk was zij werkzaam in het huis van de oud-burgemeester. Het linnen had zij naar de Bank van Lening gebracht, waar zij er 14 carolusguldens voor had gekregen. Het kwam Hermtje Hendricks duur te staan: zij werd uit ‘de stad, stadsvrijheid en veerschepen verbannen en bijgevolg uit de provincie’.¹⁰ Zonder protectie van een stad was het vrijwel niet mogelijk een deugzaam leven te lijden.

Gijsbertus van Aerssen, geboren in Deventer in 1671, werd slechts 35 jaar oud. Hij werd op 15 maart 1707 begraven in de Bovenkerk.¹¹ Volgens Rietema hadden Gijsbertus en Digna vier dochters: Martha, Maria Geertruit, Digna en Cornelia Catharina. In het doopboek van de Bovenkerk wordt een vijfde dochter genoemd, Anthonia, maar zij lijkt jong overleden. In het Rechterlijk Archief Kampen en de Apostillen der stad Kampen komen twee zoons voor: Emanuel en A.M. van Aerssen.¹² (Zie ook verderop in dit artikel).

Vrouwen beheren de Bank van Lening

Vrouwen speelden een belangrijke rol binnen kleinere banken. Het octrooi, de vergunning om een Bank van Lening te mogen exploiteren, werd vaak aan de octrooihouder en zijn erfgenamen toegekend.¹³ Een stadsbestuur had er niets aan als een weduwe tot armoede verviel en gaf meestal toestemming tot voortzetting van het octrooi. Regelmatig zien we daarom de weduwe van de bankhouder het bedrijf overnemen. Dat vervolgens drie ongetrouwde dochters de bank beheerden, is uniek voor Kampen.¹⁴ De zussen Maria Geertruit, Digna en Catharina van Aerssen zullen bekende verschijningen zijn geweest in het 18de-eeuwse Kampen. Blijkbaar beperkten zij hun activiteiten tot het beheer van de Bank van Lening, want elders in de archieven komen we hen niet tegen. Opvallend is wel dat kort na de gezusters Van Aerssen hun nichtjes, de drie gezusters Balkman, in Kampen wonen en geld uitlenen op onderpand van onroerend goed. Blijkbaar bezaten alle dames voldoende kapitaal om niet te hoeven trouwen.

Digna Burgers bankhouder Kampen 1707-na 1735

‘Digna borgers, wedewe v arssen’ tekende op 5 april 1707 voor de ontvangsten uit verkopeningen voor de Bank van Lening. Gijsbertus was kort daarvoor overleden en Digna en de Bank moesten verder. De kinderen waren nog jong en waarschijnlijk hoopte Digna dat in de toekomst een van haar zoons de

Bank zou overnemen. Digna Burgers, weduwe van Aerssen, diende de looptijd van het lopende octrooi (1703-1715) uit. Op 24 augustus 1715 kreeg zij verlenging voor een jaar. Per 1 december 1716 ging een nieuwe octrooi-periode in met een looptijd van zes jaar. Het pensioen bedroeg 800 carolusguldens per jaar voor de stad en 75 carolusguldens per jaar voor de armen en wezen. Waarschijnlijk werd dit octrooi na afloop met negen jaar verlengd.¹⁵ In januari 1728 loste Digna 1.500 carolusguldens af op de lening die haar schoonvader Emanuel van Aerssen in 1694 met Anna van Breda was aangegaan.¹⁶ Kennelijk ging het bij deze lening vooral om het betalen van de rente over het geleende bedrag en minder om het aflossen van de lening. Op 1 december 1731 verkreeg Digna Burgers een nieuw octrooi met een looptijd tot 30 maart 1733. Het pensioen bedroeg de eerste vijf maanden 63 carolusguldens voor de armen en wezen; de overige twaalf maanden 350 carolusguldens voor de stad en 75 carolusguldens voor de armen en 75 carolusguldens voor de wezen (in totaal 500 carolusguldens).¹⁷ Dat het bedrag van het pensioen lager lag, kan wijzen op verminderde activiteiten in de Bank van Lening. Op 10 maart 1733 kreeg Digna Burgers, weduwe Gijsbertus van Aerssen, verlenging van het octrooi met daarbij de uitdrukkelijke aantekening dat het octrooi ten name van haar drie dochters zou lopen. Dit octrooi ging in op 1 mei en had een looptijd van vijf jaar, maar lijkt daarna met vijf jaar te zijn verlengd. Het pensioen bedroeg 700 carolusguldens per jaar.¹⁸ Moeder Digna zal al op leeftijd zijn geweest en de constructie doet vermoeden dat de Bank van Lening op dat moment al door haar dochters werd beheerd. Opvallend in deze periode is een verklaring van Digna en haar gezin in het Rechterlijk Archief Kampen d.d. 1 februari 1735. 'Digna Burgers, weduwe van Aerssen, Emanuel van Aerssen, zoon en momber, Maria Geertruid, Digna en Cornelia (Catharina), dochters, doen de plechtige belofte dat zij geen goederen van welke aard ook frauduleus uit de Bank zullen wegbrengen.'¹⁹ Op dat moment liep in Deventer een onderzoek naar Paulus van Aerssen, de jongste broer van Gijsbertus en bankhouder in Deventer. Paulus was gearresteerd, zijn vrouw en meid moesten het huis verlaten en alle bescheiden van de Deventer Bank van Lening waren overgebracht naar het stadhuis. Paulus van Aerssen, in 1735 62 jaar oud, werd ervan beschuldigd vanaf zijn aanstelling in 1713 valse balansen en rekeningen te hebben opgemaakt, gelden van de Bank van Lening te eigen bate aangewend te hebben, vanaf 1728 gelden van de Bank van Lening met de zijne te hebben vermengd en van het lenen van gelden aan een zuster en zwager op onderhandse schuldbekentenissen. Tijdens het onderzoek werd ook duidelijk dat de Kamper Bank van Lening

nog 1.799 carolusguldens in hoofdsom en 503 carolusguldens voor achterstallige rente schuldig was aan de Deventer Bank. Er werden gecommiteerden aangesteld om dit geld in Kampen te innen. Na op het schavot staande onder de galg met de strop om de nek gegeseld en gebrandmerkt te zijn, werd Paulus van Aerssen uit de stad Deventer en uit Overijssel verbannen.²⁰ Paulus kwam er met dit vonnis nog genadig vanaf. Zeker in vergelijking met de gevolgen voor Hermtje Hendricks en haar gestolen lappen linnen. De toevoeging 'staande op het schavot onder de galg met de strop om de nek' staat er niet voor niets. Eigenlijk vond men dat Paulus de doodstraf verdiende. Waarschijnlijk heeft zijn afkomst uit een goeie familie hem het leven gered. De Deventer Bank van Lening werd op 1 juni 1635 opnieuw openbaar verpacht. Het octrooi ging naar Johannes de Maijne (Meijne).²¹ Op 15 november 1742 komt Digna Burgers, weduwe Van Aerssen, weer in de archieven voor. Ook nu gaat het om een flinke som geld à 2.000 carolusguldens die door haar moet worden afgelost.²² Hierna komen we haar niet meer tegen in de apostillen of het rechterlijk archief, maar in het vendueboek tekende zij nog voor de ontvangen gelden uit verkopeningen voor de Bank van Lening tot 1 oktober 1754. Haar handtekening was inmiddels ingekort tot 'D.B. wedewe van Arssen'.²³ Als Digna Burgers bij haar trouwen in 1693 ongeveer 20 jaar was, moet zij in 1754 rond de 80 jaar oud zijn geweest.

Drie zusters Van Aerssen bankhouders Kampen na 1735-1763

Ergens rond 1735 ging het beheer van de Bank van Lening van moeder Digna Burgers over op haar drie ongetrouwde dochters. Bij Raadsresolutie van 28 januari 1743 kreeg Maria Geertruit van Aerssen in compagnie met haar zusters Digna en Catharina verlenging van het octrooi op de lopende condities, ingaande op 1 mei 1743. Dit octrooi werd steeds voor vijf jaar verlengd ingaande 16 november 1747, 11 september 1752 en 13 oktober 1757. Digna Van Aerssen werd op 29 april 1762 begraven in de Bovenkerk.²⁴ Het blijft een bijzonder gegeven: drie ongetrouwde zussen uit een bemiddelde familie die samen de Bank van Lening exploiteerden. Het zou iets kunnen zeggen over de verminderde status van de Bank van Lening. Oudste zus Maria Geertruit lijkt de leiding te hebben gehad, zij werd als eerste genoemd in de raadsresolutie en zij tekende in het vendueboek voor de ontvangen gelden.²⁵ Broer Emanuel woonde ook in Kampen, maar zijn rol binnen de Bank van Lening blijft onduidelijk. Een enkele keer tekende hij in het vendueboek. Hij wordt als zoon en momber (voogd) genoemd in de plechtige verklaring van 1 februari 1735.²⁶ Waarschijnlijk vertelt dit iets over

zijn positie in het gezin. Vrouwen stonden hun hele leven onder voogdij. Eerst van hun vader, daarna van hun man en als weduwe soms van een volwassen zoon. Waarschijnlijk was Emanuel degene die de voogdij over zijn moeder en zusters had. Verder komt hij in de archieven voor als curator van boedels, waarvan hijzelf soms de grootste crediteur was. Emanuel kon dus beschikken over behoorlijk wat kapitaal. Hij werd gemeensman, een positie die past in de landelijke ontwikkelingen rond bankiersfamilies. In de loop van de 18de eeuw kwamen deze in een gunstiger daglicht te staan en traden zonen uit bankiersfamilies toe tot het stadsbestuur.²⁷ Emanuel van Aerssen schopte het tot schutmeester (opzichter van de sluizen) en assaijmeester, dat is de keurmeester van het gehalte van goud en zilver bij de Kamper Munt. Deze laatste functie paste goed bij zijn afkomst.

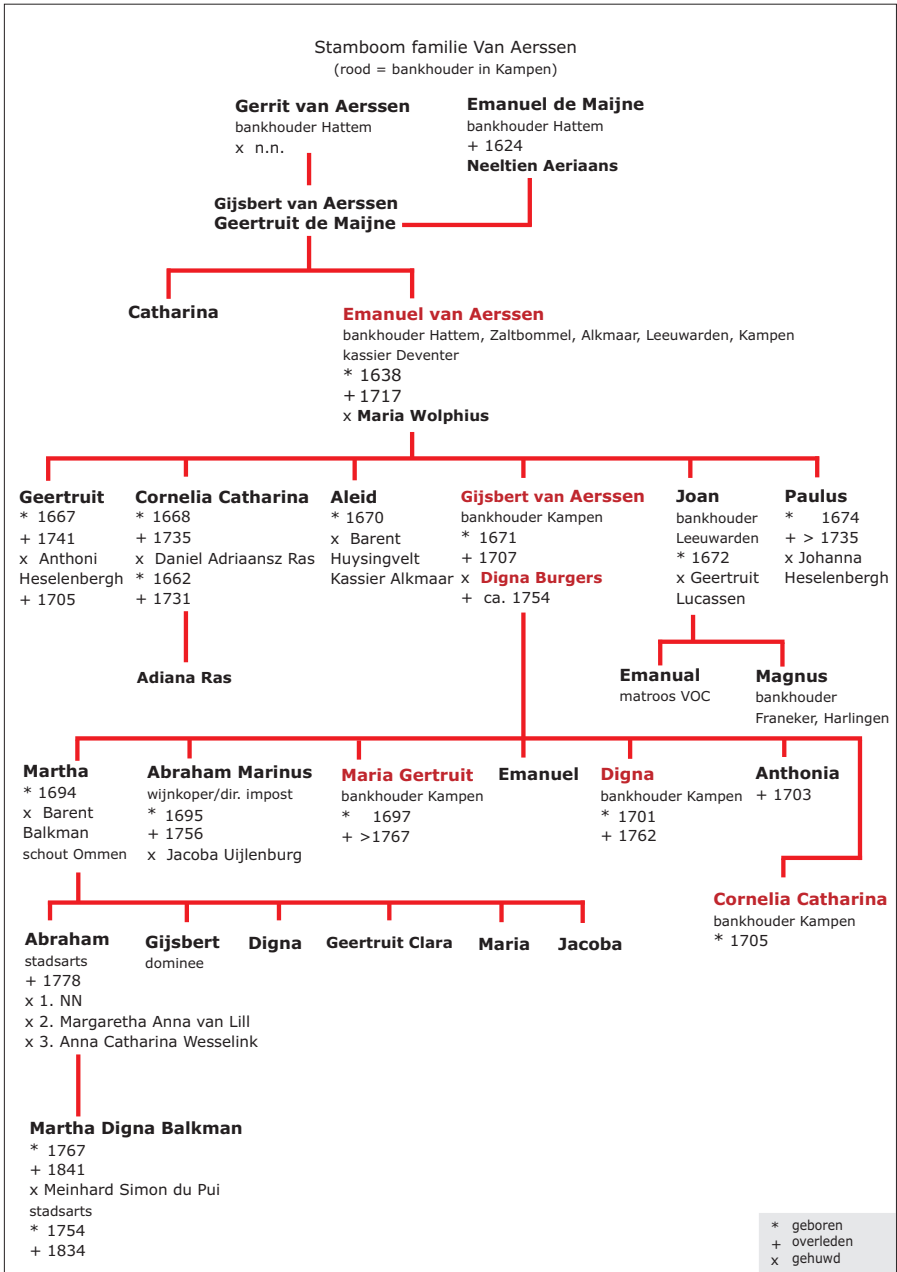
In de loop van de 18de eeuw zakte het pensioen van de Kamper Bank van Lening enkele honderden carolusguldens terug. Na 1743 worden geen bedragen meer genoemd, waarschijnlijk bleef het pensioen daarna op 700 carolusguldens per jaar staan. Het rentetarief werd altijd door de stad vastgesteld. Vreemd genoeg bleef het interest deze gehele periode gelijk aan het interest dat bij een eerder octrooi van 1656-1684 was afgesproken. Een lager pensioen bij gelijkblijvende interest zou - in theorie - de bankhouder meer winst moeten opleveren.

Maria Geertruit van Aerssen bankhouder Kampen 1763-1767

Op 25 april 1763 verkreeg Maria Geertruit verlenging van het octrooi voor drie jaar. Blijkbaar was zij als enige van de drie zussen Van Aerssen overgebleven. Maria Geertruit was op dat moment 65 jaar oud. Op 16 januari 1766 werd dit octrooi voor één jaar verlengd tot uiterlijk april 1766²⁸, een verschrijving van de stadssecretaris. Het beëindigen van het octrooi van een Bank van Lening betekende nog zeker een jaar werk voor de betreffende bankhouder. Dit had te maken met de maximale termijn waarop goederen in de Bank van Lening mochten worden beleend. Volgens het octrooi bedroeg deze termijn in Kampen één jaar en zes weken.²⁹ In juni 1770 was ten slotte de lening van 6.000 carolusguldens afgelost, die Emanuel van Aerssen in 1693 afsloot bij Anna van Breda.³⁰ Daarna zijn er geen vermeldingen meer in de Kamper archieven van leden van de familie Van Aerssen.

Conclusie

Het onderzoek naar de Bank van Lening in de 17de en 18de eeuw belicht een onbekend onderdeel van de Kamper handelsgeschiedenis. Ronduit ver-

Stamboom familie Van Aarsen. Vormgeving: Remy Steller.

rassend is de conclusie dat het beschrijven van de ontwikkelingen rond de Bank van Lening samenvalt met de geschiedenis van één bankiersfamilie. De 18de eeuw startte veelbelovend met het jonge gezin van bankier Gijsbertus van Aerssen en zijn vrouw Digna Burgers. Na de vroege dood van Gijsbertus zette zijn vrouw de bank voort. Digna bleef tot op hoge leeftijd bij de bank betrokken. De bank werd overgenomen door haar drie ongetrouwde dochters. Voor zover bekend een unicum in de geschiedenis van de Banken van Lening in Nederland. Jongste zoon Emanuel bleef in Kampen wonen. Eenmaal volwassen werd hij de voogd voor zijn moeder en zussen. Ook hij was waarschijnlijk niet getrouwd. Oudste zoon Abraham Marinus vloog uit en slaagde als wijnkoopman in Amsterdam.

Bankiersfamilie Van Aerssen

De achternaam Van Aerssen (ook Van Aarssen of van Arssen) suggereert een nieuwe bankiersfamilie, maar de voornaam Emanuel geeft toch te denken. De geschiedenis van de 17de-eeuwse bankiersfamilie De Meijne begon immers ook met een Emanuel.³¹ Zou er sprake zijn van een familieverband? Jazeker en voor het hoe gaan we een eeuw terug in de tijd, naar Hattem (zie stamboom). In 1599 vestigde Emanuel de Meijne zich als octrooihouder van de Bank van Lening in Hattem. Deze Emanuel overleed in 1624 en werd samen met een van zijn kinderen begraven. Over de minderjarige dochter Geertruit werd als voogd onder andere haar oom Jacques (Jacob) de Meijne aangesteld, bankhouder in Kampen. De voogden van Geertruit verkochten in 1629 de Bank van Lening in Hattem, waarna dit geld werd 'ontvreemd'. Geertruit kreeg van haar oom in Kampen een kwitantie waaruit bleek dat het geld belegd was. In die tijd woonde Geertruit waarschijnlijk in bij een andere voogd, Gerrit van Aerssen. Oom Jacques (Jacob) de Meijne had de Hattemse Bank van Lening verkocht aan Gerrit van Aerssen. Rond 1632 - de trouwakten uit deze periode in Hattem ontbreken - trouwde Geertruit met Gerrits zoon Gijsbert. Een Hattemse acte uit 1657 doet vermoeden dat dit om een verstandshuwelijk of een huwelijk met een zakelijk belang ging. Door een huwelijk tussen Geertruit en Gijsbert verminderde Gerrit van Aerssen zijn schuld aan Jacques (Jacob) de Meijne aanzienlijk en werd zijn schoondochter zijn crediteur.³² Dit familieverband werd recent bevestigd in de geslachtsaantekeningen over de familie Van der Gronden, aangetroffen in het familiearchief van de familie De La Sablonière. De familie Van der Gronden is verwant aan de familie De Meijne en aan de familie De la Sablonière. Deze vondst bevestigde de stamboom van de bankiersfamilie De

Meijne, zoals deze eerder werd gepubliceerd.³³ In 1657 was Geertruit weduwe en zij verzocht de Hattemse magistraat om aan haar zoon Emanuel van Aerssen het octrooi te verlenen, ingaande op 22 februari 1657 en met een looptijd van achttien jaar. Emanuel was in 1638 geboren. Hij groeide op in het grote huis dat zijn vader Gijsbert aan de Kerkstraat in Hattem liet bouwen, tegenwoordig Kerkstraat 55 en 57 en Zuidwal 42. Emanuel zag blijkbaar weinig toekomst in de Bank van Lening in Hattem. In september 1663 bedankte hij de Hattemse magistraat voor het genoten vertrouwen en droeg hij zijn onderneming over aan zijn Zwolse collega.³⁴ In 1666 trouwde Emanuel in Deventer met Maria Wolphius (Wolfus), afkomstig uit Zaltbommel.³⁵ In 1671 verkocht hij zijn ouderlijke huis aan de Kerkstraat in Hattem. Een jaar later is Emanuel bankhouder in Zaltbommel in compagnonschap met Rijck van Schayck. Dit compagnonschap onttaarde in een slaande ruzie. Rijck van Schayck mishandelde in 1675 de schoonzussen van Emanuel zo ernstig, dat Reijniera Wolphius een bloedneus opliep. Als gevolg van de ruzies functioneerde de Bank van Zaltbommel niet, waarna in 1676 het octrooi aan een ander werd gegund.³⁶ Emanuel was ambitieus. Naast het kassierschap in Deventer en de octrooien in Alkmaar en Leeuwarden voegde Emanuel van Aerssen in 1693 de Kamper bank aan zijn imperium toe. Emanuel was 55 jaar toen hij het Kamper octrooi in handen kreeg. Het moet van het Kamper stadsbestuur een bewuste keuze zijn geweest om, na het fiasco onder eigen exploitatie, te kiezen voor de Hattemse tak van een bekende bankiersfamilie, waarmee men goede ervaringen had.

Emanuel van Aerssen en Maria Wolphius hadden drie dochters (Geertruit, Cornelia Catharina en Aleid) en drie zoons (Gijsbert, Joan en Paul). Emanuel overleed in 1717 op de leeftijd van 79 jaren en werd begraven in de Lebuinuskerk in Deventer. Zijn banken in Alkmaar, Leeuwarden, Kampen en Deventer had hij toen al overgedragen aan zijn (schoon-)zoons. Oudste zoon Gijsbertus nam de Kamper bank van zijn vader over. Na het vroege overlijden van Gijsbert in 1707, beheerde zijn vrouw Digna Burgers decennialang de Kamper bank. Naast vier volwassen dochters, hadden Gijsbert en Digna twee zoons, Emanuel en A.M.

De initialen A.M.

A.M. van Aerssen, de naam komt in het Kamper archief éénmaal voor.³⁷ Wie ging hierachter schuil? Het bleek een gelukkige inval eens te gaan zoeken in Amsterdam. Dat leverde een opmerkelijk verhaal op.

De initialen A.M. bleken te staan voor Abraham Marinus, de oudste zoon van

HET PLUNDEREN VAN HET HUIS VAN A. M. VAN ARSSEN,
op de Cingel bij de Huiszittensteeg te Amsterdam, op Dingsdag den 25^{en} Junij A^o 1748.

S. en A. Fokke, Het plunderen van het huis van A.M. van Arssen, 25 juni 1748. Gravure. Collectie: Rijksmuseum – Rijksprentenkabinet Amsterdam. RP-P-AO-28-66A.

Gijsbertus van Aerssen en Digna Burgers. Net als veel stadgenoten verliet hij het in economisch zwaar weer verkerende Kampen voor het bloeiende Amsterdam. Daar werd onze Kamper 'gelukszoeker' een geslaagde wijnhandelaar. In 1721 trouwde hij in Zegveld, onder Amsterdam. Het bruidspaar werd daarbij 'geassisteerd' door hun moeders. Abraham Marinus door Digna Burgers en bruid Jacoba Uijlenburg door Catharina van der Gronden. Jacoba's zus was getrouwd met de dominee van Zegveld, wat de huwelijksvoltrekking ter plekke verklaard. Op de huwelijksacte staat ook dat Abraham Marinus toen 26 jaar oud was.³⁸ In 1737 huurde hij in Amsterdam een enorm huis aan het Cingel, nabij de Huiszittendesteeg. Het pand liep door tot aan de Oudezijds Achterburgwal en had kelders onder het gehele complex.³⁹ Een

bevestiging van zijn goede positie was zijn benoeming tot directeur van de impost (accijns) op de wijnen. Een lucratieve baan, die alleen door de meest welgestelden ‘gekocht’ kon worden. Van de vier directeuren op de wijnimpost was Abraham Marinus de rijkste. Tegen het onderling verpachten van ambten door de elite en de hoge belastingtarieven om die verpachtingen te betalen, ontstond in de 18de eeuw steeds meer verzet. In 1748 sloeg in Amsterdam de vlam in de pan, het zou de analen ingaan als ‘het Pachtersoproer’. In de huizen van de diverse belastingpachters werd alles kort en klein geslagen, want stelen mocht niet. Stoelen, klokken, schilderijen, vogelkooitjes, servies en ander huisraad belandden op straat of in de gracht. Ook geld werd in het water gegooid. In de avond van 24 juni was het huis van Abraham Marinus aan de beurt. Het bacchanaal in Van Aerssens woning duurde voort tot ver in de volgende dag, waarbij alle 32.000 flessen wijn werden stukgeslagen of leeggedronken. Enkele relschoppers waren zo laveloos dat voorbijgangers dachten dat zij dood waren.⁴⁰ Abraham Marinus van Aerssen overleed in 1756. Het ‘in stilte’ vervoeren van zijn lichaam naar Kampen, kwam zijn familie op 10 carolusguldens boete te staan.⁴¹ In een akte uit 1758 is de afrekening te vinden uit hoofde van zijn functie als directeur van de impost. Het pachtersoproer had blijkbaar weinig resultaat opgeleverd, ook de namen van zijn mededirecteuren zijn nog dezelfde als in 1748. Uit deze akte blijkt dat zussen Maria Geertruit, Digna en Cornelia Catharina en broer Emanuel, kinderen van wijlen Gijsbertus Van Aerssen en Digna Burgers, nog leven. Oudste zus Martha en haar man Barent Balkman zijn al overleden.

Bronnen en literatuur

- Bitter, P., *Geworteld in de bodem, archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar* (Zwolle z.j.= 1995).
- *Geslachtsboekje Van der Gronden*.
- Jonge, E. de, ‘Hattem in de 17e eeuw. Deel VIII: De tafel van lening’, *Heemkunde Hattem* 154 (2018).
- Koopman, C., ‘De Kamper Bank van Lening en bankiersfamilie De Meijne’, *Kamper Almanak* (2021) 261-281.
- Maassen, H.A.J., *Tussen commercieel en sociaal krediet. De ontwikkeling van de Bank van Lening in Nederland van Lombard tot Gemeentelijke Kredietbank, 1260-1940* (Hilversum 1994).
- Mol, B., *Onderzoeksseminar III. Politieke oproeren in de Gouden Eeuw*, Universiteit Utrecht, 2010.
- Rietema L.J., ‘Taeffels van Leening in Overijssel (1550-1800)’, *Overijsselse Historische Bijdragen*

93ste stuk (1978) 59-100.

- Rietema L.J., 'De Bank van Lening te Zaltbommel ca. 1600-1800', *Tussen de Voorn en Loevestein* XVII, nr. 44 (1981) 33-47.
- Vijver, C. van der, *Geschiedkundige beschrijving der Stad Amsterdam*. Deel II (Amsterdam 1845).
- Woudstra D., 'Meinard Simon du Pui (1754-1834). Stadsmedicus te Kampen (1780-1788) en te Alkmaar (1788-1791). Eerste Leidse Hoogleraar in de praktische chirurgie en verloskunde (1791-1826)', *Kamper Almanak* (1969-1970) 233-287.
- www.duiten.nl/maastricht.
- <http://www.mpaginae.nl/At/bankvleningLwd.htm>.

Archieven

- Stadsarchief Kampen (SAK), 00001, inv. nrs. 02340, 01346 en 01347
- Stadsarchief Kampen (SAK), Rechterlijk Archief Kampen (RAK) 97, 98, 99, 100, 101
- Stadsarchief Kampen (SAK), Apostillen der stad Kampen, delen 26 J; 26 M; 26 N; 26 O; 26 P; 26 S
- Stadsarchief Amsterdam (SAA), ondertrouwregister: archiefnr. 5001, inv. nr. 554, blad p. 30 en archiefnr. 5001, inv. nr. 559, blad p. 74
- Stadsarchief Amsterdam (SAA), notariële archieven: archiefnr. 5075, inv. nr. 8527, aktenr. 494422, periode 1736 en archiefnr. 5075, inv. nr. 14286, aktenr. 522766, periode 1758-1759.
- Stadsarchief Amsterdam (SAA), boetes op begraven: archiefnr. 343, inv. nr. 581
- Heuvel, L. van den, *Overledenen niet in de gezinskaarten voorkomende 1810-1865*, Erfgoed (Leiden, 2013)
- Historisch Centrum Overijssel (HCO), Trouwboek Nederduits Gereformeerd Zalk 1754-1801, toegang 0621, inv. nr. 2 en 3.
- Brinke, E. ten, *Volkstelling van 1748 van het Schoutambt Ommen en Den Ham*, 1999
- *Genealogysk Jierboek* (2010), Fryske Akademy, Ljouwert
- <https://gw.geneanet.org>
- <https://www.nikhef.nl/~louk/VARIA/generation26.html>
- <https://www.amsterdam.nl/stadsarchief/stukken/oproer/pachtersoproer/>
- <https://www.openarch.nl/hua:093E1BFF-C058-D7BE-E053-4701000AAEAB/nl>
- <https://onsamsterdam.nl/wraak-burgers-wraak-het-pachtersoproer-van-1748>
- www.geneanet.org

Noten

1. Koopman, 'De Kamper Bank van Lening'.
2. Idem, 276-277.
3. SAK, Staat van de Banck van Leening den 15e september 1693, 1.
4. Koopman, 'De Kamper Bank van Lening' 270.

5. SAK, Conditien, d.d. 1 november 1693.
6. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 86.
7. RAK 98, folio 102, d.d. 23-04-1694.
8. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 86.
9. SAK, Apostillen 26 J: 590. Eodem die [29 December 1704], fol.216vo.
10. RAK, inv. nr. 233 Folio 170 [Zaak betreffende diefstal] 7 juni 1706.
11. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 86/87.
12. SAK, Apostillen 26N, 26O, 26P; RAK 100, 101.
13. SAK, Octrooi van de Kamper Bank van Lening, d.d. 13 november 1693.
14. Maassen, 'Tussen commercieel en sociaalkrediet', paragraaf 3.5.1.
15. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 86.
16. RAK 98, folio 102, d.d. 23-04-1694.
17. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 86.
18. Idem, 86-87.
19. RAK 100, folio 41v, d.d. 01-02-1735.
20. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 78/79 en Fragment Genealogie Heselenberg.
21. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 79.
22. SAK, Apostillen 26N: 633 Den 15 Novemb(er) 1742.
23. SAK, Verantwoording der Penningen van Venduen van de Bank van Lening 1671-1755.
24. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 87.
25. SAK, Verantwoording der Penningen van Venduen van de Bank van Lening 1671-1755.
26. RAK 100, folio 41v, d.d. 01-02-1735
27. Maassen, 'Tussen commercieel en sociaalkrediet', 152.
28. Rietema, 'Taeffels van Leeninge', 87.
29. SAK, Conditien d.d. 1 november 1693.
30. RAK 98, folio 102, d.d. 23-04-1694.
31. Koopman, 'De Kamper Bank van Lening', 267.
32. De Jonge, 'Hattem in de 17e eeuw', 7.
33. *Geslachtsboekje Van der Gronden*.
34. De Jonge, 'Hattem in de 17e eeuw, Van Aerssen', 8.
35. Fragment Genealogie Heselenberg.
36. Rietema, 'De Bank van Lening', 37 en 39.
37. RAK 101, folio 44v, d.d. 28-05-1749.
38. SAA, ondertrouwregister: archiefnr. 5001, inv. nr. 559, 74.
39. SAA, notariële archieven: archiefnr. 5075, inv. nr. 8527, aktenr. 494422.
40. Van der Vijver, *Geschiedkundige beschrijving*, 312-315.
41. SAA, archief 343, inv.nr. 581.